

ETKİNLİĞİ GİDEREK ARTAN YENİ BİR KAVRAM OLARAK İNSANİ DİPLOMASİ VE BU ALANDA ÖRNEK TEŞKİL EDEN TÜRKİYE’NİN İNSANİ DİPLOMASİ ANLAYIŞI

HUMANITARIAN DIPLOMACY AS A NEW NOTION THAT HAS AN IMPROVING EFFECTIVENESS AND TURKEY’S HUMANITARIAN DIPLOMACY COGNIZANCE AS AN EXAMPLE IN THIS SCOPE

Kenan Dülger

Yrd. Doç. Dr. Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Devletler Genel Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi,
e-mail: kenandulger@beykent.edu.tr

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşturulan Birleşmiş Milletler sistemi çerçevesindeki yeni dünya düzeninde özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra uluslararası toplumun karşı karşıya kaldığı sıcak çatışmalar ve bilhassa boyut değiştirmek suretiyle ortaya çıkan iç çatışmalar, "insani diplomasi" denilen yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Asli süje olarak kabul ettiğimiz devletlerin başat aktörler olduğu uluslararası alanda, ağırlıklı olarak kendi çıkarlarını ve vatandaşlarının haklarını koruma ekseninde özetlenebilen geleneksel diplomasiye karşılık insani diplomasi, çok daha sınırlı bir amaca hizmet etmektedir. Devletlerden bağımsız olduğu kabul edilen insani diplomasinin kendisine özgü çok farklı karakteristik özellikleri bulunmaktadır. En başta vurgulanması gereken husus, insani değerler ile temel insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde insanoğlunun çıkarlarını ön planda tutarak hareket etme özelliğine sahip olmasıdır. İnsanlığın yaşadığı doğal felaketler ve silahlı çatışmaların doğurduğu yıkıcı sonuçlar, insani diplomasinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ana hedefi yalnızca insani amaçla çatışma, kriz ve/veya afet bölgelerindeki ihtiyaç sahiplerine ulaşma, onların tüm gereksinimlerini karşılama ve acılarını bir nebze olsun azaltmaya yönelik faaliyetler olan insani yardım kuruluşlarının zikredilen söz konusu uygulamaları, insani diplomasi olarak nitelendirilmektedir. İşte bu çalışmada, yeni bir kavram olarak kabul gören insani diplomasinin içeriği, kapsamı ve tanım sorunu incelenmektedir. Daha sonra uygulama alanına göre insani diplomasi faaliyetlerinin özellikleri, aktörleri ve insani diplomasi uygulayıcıları, geleneksel diplomasi kavramına paralel olarak irdelenmektedir. Bu çerçevede sahip oldukları benzerlikler ve temel farklar da her iki kavramın daha iyi anlaşılması amacıyla ön plana çıkarılmıştır. Nihayet son bölümde ise yakın zamanda uyguladığı yeni dış politika vizyonu ile bu alanda giderek bir marka haline gelen ve sahip olduğu yumuşak güç ile varlığını uluslararası alanda daha da hissettiren Türkiye'nin sahip olduğu insani diplomasi anlayışından bahsedilmektedir

Anahtar Kelimeler: İnsani Diplomasi, İnsani Yardım, Türkiye, Dış Politika, Diplomasi

ABSTRACT

In the new world order under the United Nations system which is created after the Second World War, especially after the post-cold war era, international community was confronted with armed conflicts and new emerging type of conflicts which is called internal conflicts and these caused the incidence of a new notion which is called "humanitarian diplomacy". In comparison with the conventional diplomacy which can be summarized as, the states' as the main actors of international sphere, protection of mainly their own and their citizens' interests, humanitarian diplomacy serves to a limited purpose. The humanitarian diplomacy, which is considered to be independent from the states, has many distinctive characteristic features. Primarily, it has the characteristic to prioritize humanitarian values and human beings' interests in the context of main human rights and freedoms and it acts in accordance with this. Natural disasters and the devastating consequences of the armed conflicts revealed and promoted the development of the humanitarian diplomacy. Accessing to the vulnerable people in the conflict zones with humanitarian aims, meeting all of their needs and relieving their pains are the main aims of these humanitarian aid organisations and all of these aforementioned activities are accepted as humanitarian diplomacy implementations. In this article, as a new notion, the issues of the content, scope and definition of the humanitarian diplomacy is examined. After this, according to its application area, the characteristics of humanitarian diplomacy activities, the actors and practitioners are evaluated parallelly to the concept of the conventional diplomacy. Within this scope, the two notions' similarities and differences are indicated in order to be understood better. Finally, in the last section, Turkey's cognizance of the humanitarian diplomacy as a new brand in this notion with its current foreign affairs vision and a country that is become influential in the international sphere by the virtue of its soft power, is mentioned.

Keywords: Humanitarian Diplomacy, Humanitarian Aid, Turkey, Foreign Policy, Diplomacy

GİRİŞ

20. yüzyılın sonlarından itibaren dünyada küreselleşmenin etkisiyle her alanda belirgin değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlere paralel olarak, devletlerin aralarındaki ilişkilerde etkin olarak kullandığı diplomasi faaliyetleri de oldukça etkilenmiştir. Uluslararası alanda devletler, birbirleriyle olan ilişkilerinde her daim kendi çıkarlarını ön planda tutarak hareket etmişlerdir. Bu nedenle oldukça aktif olarak kullandıkları geleneksel diplomasi sayesinde bilgi toplama, müzakere ve temsil etme gibi diplomatik araçlar ile mümkün olan en fazla yarar elde etmek temel amaçlarıdır. Buna karşılık söz konusu geleneksel diplomasi faaliyetleri, küreselleşmenin etkisiyle devletlerin ilgilenmesi gereken yeni diplomasi alanlarının ortaya çıkması sonucu genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bilhassa çevrenin korunması, iklim sorunları ve hava kirliliği, kuraklık ve su kaynaklarına erişim, insan sağlığı ve kıtlık vb. gibi birçok yeni diplomasi alanının yanı sıra insani diplomasi denilen ve son zamanlarda etkinliği giderek artan yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Yalnızca devletlerin kendi aralarındaki ilişkiler çerçevesinde kendisinin ve vatandaşlarının çıkarlarını gözetme ekseninde özetlenebilen geleneksel diplomasi yanında insani diplomasi, devlet merkezli anlayıştan bağımsız ve daha geniş bir bakış açısıyla faaliyette bulunan çeşitli aktiviteleri içermektedir.

Devletlerin uluslararası alanda uyguladıkları geleneksel diplomasi faaliyetleri tarihsel olarak çok daha eskilere dayansa da belirgin bir şekilde Vestfalya ile kurulan düzene dayandığı kabul edilmektedir.¹ Söz konusu dönemde kurulan ulus devlet düzeni ve uluslararası ilişkilerde devleti merkeze yerleştirmek suretiyle çıkar gözetme ilişkisi ekseninde bir diplomasi anlayışı hakim olmaktadır. Bu şekilde devletlerin aralarında kurduğu söz konusu denge Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştü, bu savaşın akabinde oluşturulan Milletler Cemiyeti ile bozulan dengenin tekrar sağlanması amaçlanmışsa da pek başarılı olunamamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan başka etkenler ile birlikte uluslararası toplum, bu defa İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı ve dramatik sonuçlarını yaşamak zorunda kalmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeniden inşa sürecine giren uluslararası düzenin yeni adı, Birleşmiş Milletler (BM) olmuştur. Artık uluslararası hukuk kuralları daha kurumsal bir şekilde oluşmaya ve bir araya getirilmeye başlanmış, devletler ilişkilerinde kuvvete başvurmayı hukuka aykırı bir eylem olarak kabul etmişlerdir. Bu yeni düzende devletler, hala asli süje olarak başat aktör konumuna devam ederken gelişim sürecine uygun şekilde sahneye çıkan bir başka aktör olarak uluslararası örgütler de kendilerini kabul ettirmeyi başarmıştır. Dolayısıyla artık diplomasi araçlarını bir hukuk kişisi olarak kullanabilme imkanına sahip yeni bir aktör daha çıkmıştır. Buna mukabil geleneksel diplomasi yukarıda sözü edilen araçlarından faydalanmanın yanı sıra kendisine özgü özelliklere sahip olan insani diplomasi ise yalnızca uluslararası hukuk kişilerinin bir argümanı değil bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının da inisiyatif aldığı ve oldukça aktif rol oynadığı bir diplomasi türüdür.

Her ne kadar diplomasi kavramının önüne gelen “insani” kelimesi nedeniyle devletlerin mevcut politika ve uygulamalarının belki biraz daha vicdani olarak yumuşatılmış modern görünümü şeklinde anlaşılmasından ziyade aslında insani diplomasi özellikle devletlerden bağımsızdır. Bu tarz bir bakış açısı aynı zamanda geleneksel diplomasi olumsuz etki ve sonuçları olan bir faaliyet olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Nitekim bu olumsuz yönlerini insani diplomasi türü ile mümkün olan en az seviyeye indirmek amaçlanmış gibi bir sonuç akla gelmektedir. İnsani diplomasiyi yalnızca geleneksel diplomasiye “insani” boyut kazandırmak amaçlı bir girişim olarak değerlendirmek, kavramın özünü ve değerini zedelemek anlamına gelmektedir.²

1 Geleneksel diplomasi ortaya çıktığı dönemden itibaren geçirdiği evrim hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Kurnaz, Yasin Avcı, “Diplomaside Tarihin Geri Dönüşü: Klasik Diplomasiye İnsani Diplomasiye Evrimi”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s. 170-187.

2 Erdem Özlük, “İnsani Diplomasi’nin ‘İnsan(i)’ Boyutu”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s. 23-24.

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından artık devletler birbirleriyle klasik yöntemlerle ve hantal ordularla savaşmak yerine, daha çok silahlı mücadeleyi tek bir devletin sınırlarına hapsederek devlet niteliğinde olmayan yeni aktörlerin de müdahil olduğu yeni tip çatışma yöntemleri geliştirmişlerdir. İç savaş olarak da ifade edilen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların³ yoğun olarak yaşandığı bu dönemde insani diplomasi dediğimiz diplomasi türünün faaliyetleri ortaya çıkmıştır.⁴ Küreselleşmenin getirdiği etki ile kitle iletişim araçlarının eskiye nazaran farkındalık yaratmada daha fazla katkıda bulunması nedeniyle uluslararası toplum ve geniş halk kitleleri dünyanın her yerinde olan bitenden haberdar olmaya başlamıştır. Daha önce başka ülkelerde yaşanan doğal felaketlerden ya da silahlı çatışmalardan bilgi sahibi olamayan uluslararası toplumun yaşanan etnik temizlik, katliam vb. gibi insan hakları ihlallerine ve deprem, sel vb. gibi doğal afetlere karşı duyarlılığı artmış ve tepkisiz kalmaması sonucu uluslararası alanda dikkate alınmasına yol açmıştır. İşte bu duyarlılığın ve farkındalığın giderek daha fazla hissedilmesi sayesinde ortaya çıkan yeni bir kavram olarak insani diplomasi, yalnızca insanı ve insani amaçları ön planda tutarak yukarıdaki belirtilen nedenler ile olumsuz şartlarda yaşayan mağdur insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılan faaliyetleri kapsamaktadır.⁵

Böyle bir ortamda sahneye insani diplomasi faaliyetlerini yürüten ve bu amaçla bir araya gelmiş insani organizasyonlar çıkmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi, insani diplomasi devlet merkezli ve bağlantılı geleneksel diplomasiye nazaran daha fazla sivil inisiyatif içeren, devletten bağımsız ve yardım kuruluşları aracılığı ile yürütülmektedir. Genel anlamda insani organizasyonlar olarak da ifade edilen insani diplomasi uygulayıcılarının en gelişmiş ve bilineni Uluslararası Kızılhaç Komitesi (Kızılhaç-ICRC)'dir.⁶ İki küresel çapta yıkımı yaşamış olan uluslararası toplum, özellikle Soğuk Savaş akabinde başlayan süreçle beraber sıklıkla iç savaşlar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çatışmalardan en fazla etkilenen ise masum sivil halk olmaktadır. İşte aynı döneme denk gelen süreçte Kızılhaç ve onun çatı yapılanması olan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (Federasyon-IFRC) giderek evrensel boyutta çok etkin bir konuma gelmiştir. Bu şekilde onu örnek alan başka insani organizasyonların da ortaya çıkması ile birlikte insani diplomasi faaliyetleri genişlemiş ve gelişmiştir. Dolayısıyla yaklaşık son on yılda ortaya çıkan yeni bir kavram olarak insani diplomasi, doğal

3 Uluslararası hukuk kurallarının tarihsel olarak en eskiye dayandığı dallarından biri olan savaş hukukunun gelişimi ve insan hakları hukuku gibi diğer alanlar ile etkileşimi nedeniyle uygulama alanı bulan ve daha yakın tarihlerde ortaya çıkan insancıl hukuk, bu konuda iki önemli hukuk dalı olarak bahsedilmektedir. Geçmişte yalnızca savaş hukuku olarak anılan alanda insancıl hukuk kurallarının da varlığının kabul edilmesi ile birlikte yalnızca savaş hukuku olarak nitelendirme yetersiz görülmektedir. Bu nedenle doktrinde her iki hukuk dalını da kapsayan bir ifade olarak silahlı çatışmalar hukuku zikredilmeye başlanmıştır. Bu alanda teknik olarak başlıca iki tür silahlı çatışma var olduğu kabul edilmektedir. Uluslararası silahlı çatışma ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma denilen bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gary D. Solis, *The Law of Armed Conflict*, Cambridge University Press, New York, 2010; Lindsay Moir, *The Law of Internal Armed Conflict*, Cambridge University Press, New York, 2004; Fatma Taşdemir, *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınları, Ankara, 2009.

4 İnsani diplomasinin uygulama alanı bulduğu iki ana durum vardır; ilki silahlı çatışmalar, diğeri ise doğal afetlerin meydana getirdiği insani krizlerdir. Bkz. Michel Veuthey, "Humanitarian Diplomacy: Saving it When it is Most Needed" in *Humanitarian Space*, Ed. Alexandre Vautravers, Yvita Fox, Webster University Geneva 16th Humanitarian Conference, Geneva, 2012, s. 197-198.

5 Philippe Regnier, "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community Practice and Prospects for International Recognition", *International Review of the Red Cross*, Vol. 93, No. 884, 2011, s. 1212; Ayşe Aktaş, "İnsani Diplomasi Kavramına Genel Bir Giriş Denemesi-I", *İNSAMER-İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 2014, http://insamer.com/tr/insani-diplomasi-kavramina-genel-bir-giris-denemesi-i_4.html, 24.03.2017.

6 İnsani amaçla ve düşünce ile gönüllülük esasına dayanarak İsviçre'de kurulan Kızılhaç, bugün dünyanın her yerinde ulusal Kızılay ve Kızılhaç dernekleri ile birlikte doğal afetler ya da silahlı çatışmaların mağdurlarına yardım eli uzatmakta, ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. David F. Forsythe, *The Humanitarians-The International Committee of the Red Cross*, Cambridge University Press, New York, 2005.

felaketlerin ve silahlı çatışmaların fazlasıyla yaşandığı dönemlerde faaliyet alanı bulma imkanına sahip olmuş ve kendisini geliştirmiştir.

Günümüzde dünyanın dört bir yanında yaşanan insanlık trajedileri ile birlikte belki de şimdiye kadar karşı karşıya olduğumuz en kritik, en dramatik insani krizlerden biri olarak Suriye’de yaşanan iç savaş gösterilebilir. Milyonlarca insanın yerinden edilmesine, yaşamını kaybetmesine, yaşamlarına başka ülkelerde devam etmek zorunda kalmasına, günlük yaşantısı için gereken temel ihtiyaçlarından (yemek, su, ilaç vb. gibi) mahrum kalmasına yol açan bir duruma ulaşmıştır. Bu insani krize son vermek ve/veya söz konusu olumsuz sonuçlarını mümkün olan en az seviyeye indirebilmek amacıyla başta Türkiye ve Rusya olmak üzere devletler; Kızılhaç, Kızılay, Sınır Tanımayan Doktorlar, İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı gibi insani organizasyonlar; BM, Avrupa Birliği (AB), Arap Birliği gibi uluslararası örgütler çeşitli insani diplomasi faaliyetlerinde bulunmaktadır.⁷

1. İnsani Diplomasi Kavramı

İnsani diplomasi kavramı, yaklaşık son on yıldır gündemde yer alan ve insan eliyle ya da doğal felaketler nedeniyle zarar görmüş insanların acil ihtiyaçlarının karşılanması ve acılarının azaltılmasını kendisine temel amaç olarak edinmiş kuruluşların faaliyetleri şeklinde özetlenebilir. Odak noktasında devletin bulunduğu ve yalnızca kendi çıkarları için müzakere, anlaşma akdetme gibi tüm araçları kullanarak fayda sağlamayı amaç edinen geleneksel diplomasinin tanımı ile insani diplomasinin tanımı uyuşmamaktadır. Buna göre insani diplomasi, bu alanda çalışan kuruluşların programlarına olan desteği en üst seviyeye çekmek ve insani amaçları gerçekleştirebilmek için gerekli olan ortaklıkları oluşturmayı temel hedef seçen bir eylem olarak tanımlanabilir.⁸ Geleneksel diplomasinin temel gayesi müzakere aracılığıyla devletlerin uluslararası ilişkilerine yön vermektir. Ancak insani diplomasinin devletlerden bağımsız ve daha sınırlı amaçları olduğu kabul edilmektedir.⁹

İnsani diplomasi alanında etkin rol oynayan en temel aktör sivil toplum kuruluşu şeklindeki insani organizasyonlar olsa da uluslararası örgütler ve devletlerin de bu alandaki faaliyetleri inkâr edilemez. Dolayısıyla bu kavramı yalnızca insani kuruluşlar ve organizasyonlar kullanmamaktadır.¹⁰ Her aktörün faaliyet amacına uygun bir şekilde kendi uygulamalarını ve insani diplomasiden ne anladığını ifade etmesi nedeniyle birçok insani diplomasi tanımı ortaya çıkmıştır. Geleneksel diplomasi ve diğer diplomasi alanlarına nazaran daha yeni bir kavram olan insani diplomasi üzerinde uluslararası toplumun uzlaştığı, genel kabul gören ortak bir tanım bu sebepten ötürü henüz mevcut değildir. İnsani diplomasi kavramının ortaya çıkış düşüncesi ile insani diplomasi aktörlerinin kavramı kullanımları, gerekçeleri ve buna bağlı olarak uluslararası alanda tanınması arasında büyük fark olması nedeniyle bir araya gelerek genel bir tanım üzerinde anlaşılabilmiştir. Her aktörün kendisine göre uygun anlayış tarzını yansıtan tanımı kendisinin yapması nedeniyle hem görüş farklılıkları hem de sayıca oldukça fazla tanım ortaya çıkmıştır.¹¹ Gerek bunun önüne geçilmesi gerekse herkesin üzerinde uzlaşabileceği uluslararası alanda kabul gören bir tanımın yapılabilmesi için özellikle insani yardım kuruluşları ile bu

7 M. Akif Kireççi, “Humanitarian Diplomacy in Theory and Practice”, *Perceptions*, Vol. 20, No. 1, 2015, s. 1-2.

8 Christopher Lamb, “Humanitarian Diplomacy”, *IFRC* 26 June 2008, <http://www.ifrc.org/en/news-and-media/opinions-and-positions/speeches/2008/humanitarian-diplomacy/>, 27.03.2017.

9 BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne (BMMYK) göre, örneğin, insani diplomasinin amacı mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, vatansız ve Komiserliğin ilgilendiği diğer kimseleri korumak, yardımcı olmak ve sorunlarına çözüm bulmaktır. Bkz. Kelly Clements, “Humanitarian Diplomacy”, *The Foreign Service Journal*, Vol. 93, No. 3, April 2016, s. 19.

10 Regnier, a.g.e., s. 1212.

11 Federasyon’un 2010-2011 yılları arasında insani diplomasinin stratejik anlamda kapsam ve içeriğini hazırlarken yaptığı tespate göre literatürde ve ilgili kuruluşlar arasında yapılan 89 farklı tanım bulunmaktadır. Bkz. Regnier, a.g.e., s. 1213.

alandaki tüm organizasyonların iyi niyet temelinde danışma ve görüş alışverişinde bulunması gereklidir.¹²

İnsani diplomasi kavramı geçmişte ilk olarak 1912’de, Amerika Uluslararası Hukuk Cemiyeti’nin yıllık toplantısında “Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin İnsani Diplomasisi” adı altında gündeme gelmiştir. Söz konusu toplantıda üzerinde durulan insani diplomasi kavramı, devletler düzeyinde tartışılmış ve insani amaçlar nedeniyle bir devletin başka bir devletin iç işlerine müdahalesinin gerekçelendirilmesi anlamında kullanılmıştır. Şöyle ki, bir yandan bağımsızlığını ilan eden Yunanistan’a yardım yapılırken diğer yandan da ABD’nin çıkarlarına ters düştüğü gerekçesiyle Meksika’da yaşanan krize müdahaleden kesinlikle kaçınılması gerektiği ileri sürülmüştür.¹³ Görülmektedir ki, kavramın ilk ortaya çıktığı dönemlerde ön plana çıkan anlayışa göre devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve birebir örtüştüğü takdirde insani diplomasi bir haklı gerekçe oluşturmaktadır. Bu ve benzeri bakış açılarına göre hareket edildiğinde insani diplomasi kavramı, “müdahale diplomasisi” ya da “afet diplomasisi” gibi kavramlar ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ancak her kavramın uygulanma sürecinde aktif rol oynayan aktörlerin farklı olduğu vurgulanmalıdır. Örneğin afet diplomasisi ile insani diplomasi arasındaki temel fark, afet diplomasisinde yerel düzeydeki insanlar sürece dahil edilmekte, gerektiğinde uzlaştırılmaktadır.¹⁴

İnsani yardım çalışanlarının gerek uluslararası gerekse ulusal ve/veya yerel düzeyde mağdur insanlara her zaman ulaşabilme gayretlerinden oluşan insani eylemlerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan insani diplomasi doktrindeki en önemli tanımı, bu alanda yayınlanmış ilk eserde yapılmıştır. Literatürde en fazla referans alınan tanıma göre insani diplomasi, işlevlerini bir bütünlük içerisinde yürüten insani organizasyonların faaliyetleri olarak ifade edilmektedir. Bu faaliyetler açısından söz konusu organizasyonların askeri ve siyasi otoritelerden bağımsız bir alan elde etmeleri gerekmektedir.¹⁵ Bahsi geçen faaliyetler arasında kabul eden ülkede söz konusu organizasyonların varlığını ayarlama, koruma ve yardıma ihtiyacı olan sivil kesime müzakere yoluyla ulaşma, uluslararası hukuk ve normlarına saygı gösterilmesini sağlama, yerel halkı ve kuruluşları destekleme gibi eylemler sayılabilir.¹⁶

İnsani diplomasi kavramının tanımlanmasında başka bir önemli referans örneği olarak da Federasyon ve Kızılağaç’ın ayrı ayrı kendi anlayış ve ihtiyaçlarına göre yaptıkları tanımlar gösterilebilir. Bu alandaki geçmiş tecrübeleri ve başarılı faaliyetleriyle kazandığı saygınlığı sayesinde her iki oluşumun da yaptığı tanım, özellikle insani diplomasi uygulayıcıları tarafından benimsenmektedir.¹⁷ Federasyon’un 2009 yılında kabul ettiği insani diplomasi politikasına göre insani diplomasi, karar alma merkezlerini ve kanaat önderlerini her zaman temel insani ilkelere riayet ederek mağdur insanların yararı için harekete geçmeye ikna etmektir.¹⁸ Söz konusu tanımın içeriğinden de anlaşılacağı üzere, üstlenilen bir ikna etme sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, Federasyon’un tanımına göre insani diplomasi

12 Regnier, a.g.e., s. 1213.

13 Ayşe Aktaş, “İnsani Diplomasi Kavramına Genel Bir Giriş Denemesi-II”, İNSAMER-İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2014, http://insamer.com/tr/insani-diplomasi-kavramina-genel-bir-giris-denemesi-ii_31.html, 28.03.2017.

14 Christa Maciver, “Disaster Diplomacy: A Brief Review” Strategic Applications International, 2012, s. 3-4, <http://sai-dc.com/wp-content/uploads/2014/07/Disaster-Diplomacy-FINAL-Lit-Review.pdf>, 31.03.2017.

15 Larry Minear, Hazel Smith, “Introduction”, in Humanitarian Diplomacy: Practioner and Their Craft, Ed. Larry Minear, Hazel Smith, United Nations Press, Tokyo, 2007, s. 1.

16 Larry Minear, “The Craft of Humanitarian Diplomacy”, in Humanitarian Diplomacy: Practioner and Their Craft, Ed. Larry Minear, Hazel Smith, United Nations Press, Tokyo, 2007, s. 7.

17 Halil İbrahim Alegöz, Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasi’nin Rolü: Türkiye-Somali Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 7.

18 “Humanitarian Diplomacy Policy”, IFRC, Paris, 2009, s. 2, http://www.ifrc.org/Global/Governance/Policies/Humanitarian_Diplomacy_Policy.pdf, 01.04.2017.

uygulayıcıları adeta bir ikna sanatı icra etmektedir. Bu hususun diğer tanımlardan farklı biçimde karakteristik bir özellik olarak ön plana çıktığı söylenebilir.

Kızılhaç'ın insani diplomasi tanımı ise kapsam bakımından daha sınırlı kalmaktadır. Buna göre insani diplomasi, çatışmanın mağdurlarının durumlarına olan farkındalığı arttırmak, Kızılhaç'ın insani eylemlerini desteklemek ve uluslararası insancıl hukuk kurallarına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla kargaşa ya da çatışmanın tarafları başta olmak üzere diğer devletler, devlet niteliğinde olmayan aktörler ve etkili, sözü geçen kişiler ile birlikte resmi veya gayri resmi, iki taraflı veya çok taraflı yakın ilişki ağının geliştirilmesini ifade etmektedir.¹⁹ Yukarıda verilen her iki tanıma da bakıldığında, Kızılhaç'ın kendi görev alanına ve sorumluluklarına uygun tarzda daha dar kapsamlı bir tanım yaptığı görülmektedir. Bu noktada üstlendiği insancıl hukuk kurallarına saygı gösterilmesini sağlama sorumluluğuna uygun olarak burada da yer verildiğini görmekteyiz. Bununla birlikte gerek uluslararası gerekse de ulusal düzeyde oyun kurucu ve/veya rol oynayanlar arasında tarafsız bir arabulucu gibi hareket ederek adeta mağdurların sesi olarak insani müzakereler yürütmeyi de ifade etmektedir.²⁰

Söz konusu tanımda dikkat çeken bir diğer husus da yakın ilişki kurulması ve geliştirilmesi amacıyla muhatap alınan kimseler arasında etkili, sözü geçen kişilerin de zikredilmesidir. Federasyon'un tanımında yer alan kanaat önderlerine benzemekle birlikte burada sözü edilen nüfuzu olan kişiler daha yerel düzeyde olmakta ve mutlaka yerel topluluğun liderleri konumunda olmaları gerekmektedir. Burada mağdurların seslerini duyurmak, onlara ulaşmak ve tüm ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yararlı olabilecek her yol denenmeli, herkesten yararlanılmalıdır. Temel hedef, müzakere yolu ile kendisine rahat hareket edebilecek bir alan oluşturmak suretiyle faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi ise ya da daha somut bir ifade ile sahada etkili, gerçek anlamda işe yarayan ve yerine ulaşan bir insani diplomasi faaliyeti uygulamak ise o takdirde sivil halkı, kanaat önderlerini, yerel yerleşim sakinlerini bütün bu sürece dahil etme zarureti ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede özellikle yerel halkın içerisinde bu amaca hizmet edebilecek potansiyele sahip sözü geçen, etkili kişilerin araştırılarak tespit edilmesi gereklidir.²¹

Kızılhaç'ın tanımında, diğer insani diplomasi tanımlarından ve uygulayıcılarının faaliyetlerinden ayıran dört temel özellik bulunmaktadır. Her şeyden önce devletlerin insani diplomasisinden bağımsızdır. Çünkü devlet niteliğinde olmayan aktörler de dahil olmak üzere devletlerin meşru olarak muhatap almadıkları fakat çatışmalarda ya da mağdurlara ulaşılmasında kilit rol oynayan her kişi, grup ve/veya taraf ile muhatap olunabilmekte ve diyalog kurulabilmektedir. Kızılhaç'ın insani diplomasi faaliyetlerinde öncelikli hedef barışın sağlanması değildir ve söz konusu faaliyetler yalnızca insani amaç ile sınırlıdır. Son olarak, ilgili faaliyetler somut olayların ve durumların şartlarına göre farklı yapılarda olabilmektedir.²² Gerek uluslararası insancıl hukuk alanındaki öncü rolü ve kurallara saygı gösterilmesini sağlama görevi gerekse insani diplomasi alanındaki etkin gücü ve tecrübesi sayesinde hem Kızılhaç ile hem de Federasyon ile yakın bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle her iki oluşuma da rehber olan temel ilkelerin insani diplomasiyi etkilememiş olması düşünülemez. Söz konusu temel

19 Marion Harrof-Travel, "The Humanitarian Diplomacy of the International Committee of the Red Cross", ICRC, 2006, s. 5, <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/humanitarian-diplomacy-icrc.pdf>, 02.04.2017.

20 A.e., s. 5.

21 Bundan başka doktrinde insani diplomasinin taşınması gereken amaçları da sıralanmıştır. Bilgi toplama, koordineli çalışma ve insancıl hukuka saygı gösterme gibi amaçlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Veuthey, a.g.e., s. 195-196.

22 Kızılhaç'ın insani diplomasi tanımından çıkardığımız temel özelliklerinin ayrıntılı açıklaması için bkz. Harrof-Travel, a.g.e., s. 5-8.

ilkeler sırasıyla İnsanilik, Ayrım Gözetmemek, Tarafsızlık, Bağımsızlık, Gönüllü Hizmet, Birlik ve Evrenselliştir.²³

Yakın zamanda afet ya da çatışma bölgelerindeki etkin insani diplomasi faaliyetleri ile fazlasıyla ön plana çıkan bir başka insani diplomasi uygulayıcısı olarak İHH İnsani Yardım Vakfı'nın yaptığı tanım da örnek alınabilecek değere sahiptir. İHH'ya göre insani diplomasi, "kriz, savaş ve doğal afet yaşanan bölgelerde sivillerin korunması, kayıpların bulunması, esirlerin kurtarılması, krizlerin sonlandırılması için gerekli adımların atılmasına imkan sağlayan ve devletlerarası geleneksel diplomasinin uluslararası sorunların çözümünde yeterli olmadığı durumlarda aktif olarak kullanılan diplomasi şeklidir."²⁴ Söz konusu tanıma bakıldığında, öncelikle yukarıda verilen Kızılhaç ve Federasyon'un tanımlarından daha geniş amaç ve kapsamda düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bilhassa Kızılhaç açısından gerçekleştirilmesi öncelikli hedef olmayan barışın sağlanması, İHH açısından insani diplomasi faaliyetleri çerçevesinde kabul görmüş bir durum olduğu görülmektedir. Belirtilen tanımda yer alan "krizlerin sonlandırılması" ifadesi sayesinde İHH'nın, mevcut tüm olumsuz şartların sona erdirilmesine yönelik her türlü eylemi yapabileceğini anlamaktayız. Yalnızca olumsuz şartlara maruz kalan mağdur insanlara ulaşmak ve ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmayarak, daha somut bir şekilde kayıpların bulunması, esirlerin kurtarılması gibi hedefler de öngörülmüştür.

2. İnsani Diplomasi Anlayışları ve İnsani Yardım

İnsani diplomasi uygulayıcıları ve organizasyonları, yukarıda da ifade edildiği gibi, insani diplomasi kavramından ne anladıklarına ve ne tür eylemleri yapabileceklerine ilişkin sahip oldukları bakış açılarına bağlı olarak farklı tanımlar yapmaları nedeniyle uluslararası alanda ortak kabul gören bir genel tanıma ulaşamadığı belirtilmiştir. Kavramın genel tanımı hususunda uzlaşa sağlanamamasına rağmen, bu alanda literatürde hazırlanan ilk ve en kapsamlı çalışmada belirtildiği gibi, analitik olarak üç farklı tip insani diplomasi anlayışı olduğu yaygın bir biçimde kabul edilmektedir. Uygulamada her insani diplomasi uygulayıcısının ya da bu alanda çalışan her bireyin içinde bulunduğu somut olayın şartlarına göre ve durumunu açıklamada yardımcı olmak üzere istediği insani diplomasi anlayışını seçebileceği ifade edilmiştir. Yaygın olarak kabul edilen insani diplomasi anlayışı tipleri sırasıyla Oksimoron, Sağduyu ve Ehven-i Şerreyn'dir.²⁵

2.1. Oksimoron (Oxymoron)

İnsani diplomasinin aktörlerinin uluslararası insancıl hukuk ile belirlenmiş bir takım sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar çerçevesinde faaliyet gösteren insani kurum ve kuruluşların ise, daha önce de ifade edildiği gibi, gerçekleştirmek istedikleri amaç ve hedefleri sınırlıdır. Bilhassa en fazla karşılaşılan bir durum olarak silahlı çatışmaları sona erdirme imkanları ve hedefleri olmamasına rağmen mağdurların yaşam hakları, sağlık, gıda ve barınma gibi temel insan haklarını sağlamada yardımcı olmaya çalıştıkları bir gerçektir. Buna karşılık devletlerin ise başta güvenlik olmak üzere çok yönlü ve geniş kapsamda çıkarları bulunmaktadır. İnsani organizasyonların aksine devletlerin çıkarları sürekli bir rekabet içerisindedir. Bu rekabet çerçevesinde devletler zaman zaman insancıl hukuk kuralları ile karşı karşıya kalabilmektedirler. İnsani diplomasi faaliyetlerini de içeriğinde bulunduran devletlerin diplomasi faaliyetlerinde söz konusu rekabet, insani diplomasi açısından faaliyetlerin siyasallaşması riskini de beraberinde getirmektedir. Böyle bir ortamda insani organizasyonlar, faaliyetlerini siyasi bir eylem görünümünden uzak tutmak suretiyle insani amaç çerçevesinde kalmasını sağlamak şeklinde bir

23 Kızılhaç ve Federasyon'un benimsediği yedi temel ilke hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Forsythe, a.g.e., s. 161-189; Kenan Dülger, Devletin Uluslararası İnsancıl Hukukun İhlalinden Doğan Sorumluluğu, Beta, İstanbul, 2015, s. 215-218.

24 "İnsani Diplomasi", İHH İnsani Yardım Vakfı, <https://www.ihh.org.tr/insani-diplomasi>, 04.04.2017; Ayşe Aktaş, "İnsani Diplomasi", İnsani Yardım, Sayı 57, Ocak/Şubat/Mart 2014, s. 28.

25 Hazel Smith, "Humanitarian Diplomacy: Theory and Practice", in Humanitarian Diplomacy: Practioner and Their Craft, Ed. Larry Minear, Hazel Smith, United Nations Press, Tokyo, 2007, s. 38.

sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, insani diplomasi aktörleri bir yandan amaç ve hedefleri doğrultusunda hareket ederken aynı zamanda insani alan kapsamında bir bütün olarak faaliyetlerinde başarılı olup olamama sorunsalı ile karşı karşıya kalmaktadır.

2.2. Sağduyu (Common Sense)

İnsani diplomasi uygulayıcıları arasında yer alan insani yardım görevlileri, silahlı çatışmaların sıklıkla yaşanmasını artık kanıksamış bir şekilde insani diplomasi kavramına çok fazla önem atfetmeden görevlerini icra etmektedir. Böyle bir durumda, insani operasyonların yürütülmesinde siyasi hassasiyetlerle karşı karşıya kalmaları kaçınılmaz bir sonuçtur. İnsani operasyon başarıya ulaşsa bile söz konusu hassasiyetlerin yaşanmaması mümkün değildir. Temel amaçlara ulaşabilmek için kullanılan ikna sanatı veya müzakere gibi araçlar, insani diplomasi açısından önemli bilgiler elde edebilmek için kullanılır. Bu faaliyetler zaman zaman devlet diplomatları ile birlikte icra edilebilmektedir. Ancak insani diplomasi uygulayıcıları daima güvenilir ve tartışmasız bilgiler elde etmeli ve kullanılmalıdır. Bu çerçevede sağduyu anlayışına göre önemli olan husus, insani organizasyonların insani diplomasının bir parçası olup olmadığı değil, müzakere sürecinin nasıl daha iyi yürütülmesi gerektiğidir.

2.3. Ehven-i Şerreyn (Necessary Evil)

İnsani aktörler, öncelikle, insani alanı sınırlandırmak ve korumak endişesini paylaşmaktadır. İnsani müzakereler doğaldır ki çatışma alanlarında yürütülmektedir ve müzakereleri yürütecek kişiler iyi hazırlanmalıdır. Her bakımdan insani diplomasiyi en iyi şekilde uygulamak amacıyla olan söz konusu aktörlerin doğrudan ya da dolaylı olarak kaçınılmaz bir şekilde siyasi uyuşmazlıklarda da rol oynadığını söylemeliyiz. Başarılı bir insani diplomasi, tarafsızlık ve aktörlerin güvenilir olmasını gerektirir. Aynı zamanda iyi bir diplomatik yeteneğe de sahip olmak zaruridir. Hal böyle iken geleneksel diplomasi ve uyuşmazlıkların hakim olduğu büyük siyasi sorunların insani diplomasi ile hiçbir bağlantısının olmadığı söylenemez. İnsani diplomasi faaliyetlerinin daha verimli ve etkin sürdürülebilmesi için devletler ile yakın ilişki içinde olarak devlet kaynaklarından da yararlanabilmek bu diplomasi türünün bir parçası kabul edilmektedir.²⁶

İnsani diplomasi kavramı içeriği itibarıyla yakın ilişkide bulunduğu insani yardım (*humanitarian aid*) ve insani destek (*humanitarian assistance*) kavramlarıyla zaman zaman karıştırılan hatta aynı anlamlara gelecek şekilde yanlış biçimde kullanılan bir özelliğe sahiptir. Doktrinde insani diplomasi üç aşamaya ayrılmıştır ve insani yardım ilk aşama olarak değerlendirilmektedir. Doğal afetler ya da silahlı çatışmalar nedeniyle zarar görmüş insanların günlük yaşantılarını sürdürebilmeleri için temel olarak ihtiyaç duydukları gıda, su, ilaç, barınma gibi ilk anda ve kısa vadede yürütülen eylemleri kapsayan kavram, insani yardım olarak nitelendirilmektedir. İnsani yardım faaliyetlerinin devamında ise daha kalıcı ve uzun vadede somut ihtiyaçların karşılanmasından ziyade aynı duruma yeniden dönülmemesi amacıyla yapılan eylemlere de insani destek ifadesi kullanılmaktadır.²⁷ BM Genel Kurulu'nun 1991 yılında aldığı bir karara göre insani destek mutlaka insanlık, tarafsızlık ve ayırım gözetmeme ilkelerine uygun şekilde yapılmalıdır.²⁸ Bugün dünyanın dört bir yanında 31 ülkeden toplam 76 milyon insanın, insani desteğe

26 Smith, a.g.e., s. 38-41.

27 Amelia Branczik, "Humanitarian Aid and Development Assistance" in **Beyond Intractability** Ed. Guy Burgess, Heidi Burgess, Conflict Information Consortium, University of Colorado, 2004, <http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>, 06.04.2017; "Defining Humanitarian Assistance", Global Humanitarian Assistance, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>, 06.04.2017.

28 "Strengthening of the Coordination of Humanitarian Emergency Assistance of the United Nations", UN General Assembly Resolutions, 78th Sessions, A/RES/46/182, 1991, <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm>, 08.04.2017.

muhtaç olduğu belirtilmektedir.²⁹ Bu nedenle uluslararası alanda yürütülen çalışmalar, mümkün olduğu kadar insani destek katkısı sağlayan çevrelerin hem sayısını hem de içerik bakımından hacmini arttırmaya yönelik her geçen gün ilerlemektedir.³⁰ Nihayet insani yardım ve insani destek kavramlarını da kapsayıcı nitelikte geniş faaliyet alanını ifade eden insani diplomasinin son aşaması ise farkındalık oluşturmaktır. Daha somut ifade etmek gerekirse, mağdur insanların ve ülkelerinin durumunu, olumsuz şartlarını uluslararası topluma duyurabilmek, taşıyabilmek, haberdar olmalarını sağlayarak o insanları sesi olabilmek anlamına gelen eylemlerde bulunmaktadır. Bir diğer yandan ise buna öncülük eden devletin bizzat kendi gücü, imkanları, markası, inisiyatifi ile ayrı bir çaba göstermesidir.³¹

3. İnsani Diplomasinin Aktörleri

Müzakere, diyalog, resmi temsil ve anlaşma akdetme gibi temel yöntem ve araçlara sahip olan geleneksel diplomasinin uzun bir süre tek başına var olan tek aktörü olarak devletler kabul edilmektedir. Temel amacı yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek yukarıda belirtilen yöntem ve araçları kullanarak en fazla yararı elde etmek olan devletlerin yanı sıra İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yeni düzende bir başka aktör olarak uluslararası örgütler de ortaya çıkmıştır. Her ne kadar uluslararası alanda bu iki aktör bulunsada devletler her zaman ağırlığını hissettirmeye devam etmişlerdir. Buna karşılık insani diplomasinin aktörleri ise devlet merkezli ya da ağırlığını devletlerin oluşturduğu kişilerden ibaret değildir. Geleneksel diplomasiye nazaran daha geniş bir bakış açısıyla aktörler ortaya çıkmaktadır. Bunun altında yatan nedenlerden biri de her insani diplomasi faaliyetinde bulunan kuruluş ya da organizasyonun veya uygulayıcısının kendi anlayışına göre bir tanım ortaya koymasıdır. Bu sayede her yapılan tanımda yeni bir aktör karşımıza çıkabilmektedir.

İnsani diplomasi alanında yaygın olarak kabul gören Federasyon'un tanımına baktığımızda insani diplomasi aktörleri, kanaat önderleri ve karar alma merkezleridir. Doktrinde yayınlanan en kapsamlı çalışmada insani diplomasinin aktörleri olarak insani organizasyonlar gösterilmektedir. Öncelikle genel olarak bu alanda faaliyet gösteren ve insani diplomasi uygulayıcısı olarak kabul edilebilecek herkes bir aktör olarak değerlendirilmelidir. Bir diğer ifadeyle insani diplomasi aktörleri konularına göre uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde faaliyette bulunabilirler. Karar alma merkezlerine değinecek olursak, uluslararası düzeyde devletler başta olmak üzere BM (BMMYK örneğinde olduğu gibi), AB gibi uluslararası örgütler örnek verilebilir. Ulusal düzeyde ise kamusal ya da yarı kamusal kurum ve kuruluşlar aracılığıyla devlet mekanizmaları (Türkiye'de Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı-TİKA, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı-AFAD örneklerinde olduğu gibi), özerk kurumlar sayılabilmektedir.³² Bireyler, sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri, o topluluk içerisinde nüfuzu olan sözü geçen iş adamları, din adamları vb. gibi kimseler de yerel düzeyde aktörler olarak gösterilebilmektedir. Doktrinde ifade edildiği gibi, insani organizasyonlar açısından ele aldığımız da ise gerek uluslararası gerekse ulusal ve yerel düzeyde faaliyet gösteren birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Kızılhaç, Oxfam, Sınır Tanımayan Doktorlar, Kızılay gibi büyük çaplı insani organizasyonlar örnek gösterilebilir.³³

29 BM verilerine göre dünyada yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle bugün 51 milyon insan yerinden edilmiş durumdadır. Bu rakam, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en yüksek istatistik olarak göze çarpmaktadır. Bkz. "Humanitarian Assistance", The United Nations, <http://www.un.org/en/sections/priorities/humanitarian-assistance/>, 10.04.2017.

30 Global Humanitarian Assistance tarafından her yıl hazırlanan uluslararası insani destek raporunun son yayınlanan 2016 raporuna göre, geçtiğimiz yıl % 12'lik bir artışla toplam insani destek miktarı 28 milyar ABD Doları ile zirveye çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Global Humanitarian Assistance Report 2016", Global Humanitarian Assistance, s. 35-42, http://devinit.org/wp-content/uploads/2016/06/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2016_Chapter-3.pdf, 10.04.2017.

31 Alegöz, a.g.e., s. 9-10.

32 Regnier, a.g.e., s. 1212.

33 Smith, a.g.e., s. 51-53; Minear, a.g.e., s. 10-11.

Nihayet yukarıda belirtilenler bakımından genel bir değerlendirme yapacak olursak insani diplomasinin aktörleri ulusal hükümetler, uluslararası örgütler, hükümet dışı örgütler, özel sektör teşebbüsleri ve bireyler şeklinde sıralanabilir.

4. Geleneksel Diploması ile İnsani Diploması Arasındaki İlişki

Yeni bir kavram olarak ortaya çıkan insani diploması, her ne kadar geleneksel diplomasinin etki alanı olan uluslararası ilişkiler ile sınırlı olmasa da sonuç itibarıyla geleneksel diplomasinin modern anlamda gelişmesi nedeniyle onun bir türü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla her iki kavram arasında yakın bir ilişki bulunması kaçınılmazdır. Bu ilişki çerçevesinde her iki kavramın birbirinden etkilenmiş olduklarını, aralarında belirli benzerlikler ve farklılıklar bulunduğunu söylemek mümkündür.

Her şeyden önce geleneksel diplomasinin aktörleri bellidir ve insani diplomasıye nazaran oldukça sınırlıdır. Uluslararası örgütlerin de uluslararası hukuk kişiliğine sahip olması ile birlikte tek başına hakimiyeti sona erse de ağırlığını hiçbir zaman yitirmeyen devletler, daima başat aktörler olarak kabul edilmektedir. İnsani diplomasinin ise, yukarıda ifade edildiği gibi, bu anlamda daha geniş bir yelpazeye sahip olduğu söylenebilir.

Geleneksel diplomasinin uygulayıcıları, devletleri resmi olarak temsil yetkisine sahip diplomatlardır. Siyasi bir düzlemde uygulanan geleneksel diplomasinin uygulayıcıları olan diplomatların genel olarak görevlerinin gereği ve bir parçası olarak insani diplomasiden de sorumlu oldukları belirtilmektedir.³⁴ Geleneksel diploması alanı ve diplomatik faaliyetler, bu alanda kabul görmüş örf ve adet hukuku ile 1961 tarihli Diplomatik İlişkilere Dair Viyana Anlaşması ve 1963 tarihli Konsolosluk İlişkilerine Dair Viyana Anlaşması'nda yer alan hak ve yükümlülükler ile düzenlenmiştir. Gerek söz konusu kuralların ihlali halinde çoğunlukla iki taraflı ilişkiler çerçevesinde yaptırım uygulama imkanının bulunması gerekse genel anlamda askeri ve ekonomik yaptırım uygulamak suretiyle “zorlayıcı diploması”³⁵ olarak nitelendirilen bir imkana sahip olması nedeniyle geleneksel diploması daha yerleşik uygulamalara sahiptir. Diplomatlar, temsil ettikleri devletlerin çıkarlarına göre hareket etmek zorundadırlar. Devletler ilişkilerini çıkarlarını ön planda tutmak suretiyle yürüttüklerinden diplomatlar, söz konusu çıkarları tehlikeye düşürecek davranışlarda bulunmaktan ve riske girmekten özellikle kaçınılmaktadırlar.

Buna karşılık insani diploması uygulayıcılarının diplomat olarak nitelendirilmesi pek kabul görmemektedir. Hem kendilerinin bundan hoşnut olmamaları hem de özellikleri itibarıyla uyuşmadığından “insani diplomat” gibi bir unvanın verilmemesi kanımızca da mantıklı bir sonuçtur. Bu alanda en fazla ayrıcalığa sahip kurum olarak Kızılhaç bile kendi görevlilerine bu nitelermeyi uygun görmemektedir.³⁶ İnsani diploması faaliyetleri, profesyonel olarak müzakere yürütme vb. gibi konularda herhangi bir eğitim almamış insani organizasyonlara mensup görevliler tarafından yürütülmektedir. Kavramın ortaya çıkışının çok yeni olması nedeniyle insani diploması alanında uygulayıcıların kariyer yapabileceği akademik seviyede eğitim programları yok denecek kadar azdır. İnsani diploması alanını düzenleyen kurallar ise uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve mülteci hukuku kurallarından oluşmaktadır.³⁷ İnsani diploması uygulayıcılarının özelde tek bir amacı vardır; insani düşünce ile mağdurlara ulaşabilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmektir. Bir başka ifade ile diplomatlarda olduğu gibi çıkarların tehlikeye düşmesi gibi bir endişeleri bulunmamaktadır. İnsani diploması siyasi bir gündeme veya niteliğe sahip olmadığından diplomatların ifade ettiği gibi tüm kapıları açabilecekleri kadar iddialı bir tutum içinde değildir. İnsani diploması uygulayıcıları çoğu zaman somut krizin ya da çatışma ortamının şartlarına göre değişkenlik göstererek, kendiliğinden ve doğaçlama bir şekilde görevlerini yürütmektedirler. Bu anlamda kendilerini bu tarz tehlikeli durumlarda riske attıklarını fakat

34 Regnier, a.g.e., s. 1217.

35 Smith, a.g.e., s. 41-42.

36 Harrof-Travel, a.g.e., s. 8-10; Josh Gartland, “Negotiating Access: A Diplomatic Activity?”, College of Europe EU International Relations and Diplomacy Studies, 2013-2014, s. 4.

37 Minear, a.g.e., s. 9-10; Gartland, a.g.e., s. 5.

karşılığında vize kolaylığı, serbest geçiş hakkı, güvenlik ve koruma gibi hususlarda herhangi bir ayrıcalık ya da kolaylığın sağlanmadığı ifade edilmektedir.³⁸ Son olarak, insan diplomasi uygulayıcılarının yaşadığı önemli bir sıkıntı da çatışma ortamlarında görev alan personelin güvenliğinin tehlikede olmasıdır.³⁹

Geleneksel diplomasi ile insani diplomasi arasındaki benzerliklere değinecek olursak, her iki kavramda benzer yöntem ve araçları kullanmaktadır. Geleneksel diplomasiye özgü karşılıklı iletişim ve diyalog, bilgi toplama ve analiz etme, müzakere, bazı farklılıklar olmakla beraber dokunulmazlıklar sağlanması gibi hususlar insani diplomasi alanında da yer almaktadır. Müzakere konusunda her iki alandaki görevliler de kendi amaçları doğrultusunda uzlaşma zemini aramakta ve anlaşma ile noktalamak için çaba göstermektedir. Dokunulmazlıklar konusunda ise insani diplomasi uygulayıcılarının, bilhassa insani organizasyonlar bünyesinde bulunan görevlilerin diplomatik pasaport alma, vize muafiyeti ve serbest geçiş, bavul, valiz ve çanta gibi eşyalarının aranmaması şeklindeki bağışıklık ve ayrıcalıkları bulunmamaktadır.⁴⁰

Yukarıda açıklandığı üzere insani diplomasi ile geleneksel diplomasi arasındaki farklılıkların, benzerliklerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede doktrinde her iki kavramı işlevsel olarak bir ayrımı ifade edecek biçim ya da nitelermeler ileri sürülmektedir. Devlet merkezli geleneksel diplomasinin uygulandığı alan aynı zamanda “track one” olarak nitelendirilirken; sivil inisiyatifli aktörlerin ön planda olduğu ve insani diplomasi faaliyetlerini yürüten kurumların izlediği yol ise “track two” olarak ifade edilmektedir.⁴¹ Yine benzer şekilde, diplomatların icra ettiği faaliyetleri ve geleneksel diplomasiyi belirtecek şekilde “D” diplomasi; insani diplomasi faaliyetleri açısından ise “d” diplomasi ibarelerinin kimi yazarlarca kullanıldığı görülmektedir.⁴²

Sonuç olarak gerek geleneksel diplomasinin en önemli aktörü devletler ve diplomatlar gerekse insani organizasyonlar ve insani diplomasi uygulayıcıları silahlı çatışma veya doğal afet zamanlarında benzer amaçlara yönelik ayrı ayrı faaliyetler yürütmektedirler. Bu nedenle her iki alana ait aktörlerin birlikte hareket etmeleri mantıklı bir sonuç olacaktır. Bu şekilde birbirlerini tamamlayarak ortak amaçlarına daha işlevsel, etkili ve rahat ulaşabilme imkanına sahip olabilirler. Ancak böyle bir davranış, insani diplomasi bakımından siyasi görünüme bürünme ya da geleneksel diplomasinin alt başlığı haline gelme tehlikesini de beraberinde getirebileceğini unutmamak gerekir. Uygulamada çoğu kez devletlerin kendi insani diplomasi faaliyetlerini icra ederken insani diplomasi uygulayıcılarının işlerini yavaşlatmaya ve/veya engellemeye yönelik olumsuz etki ettiğine dair eleştiriler gelmektedir. Uluslararası insancıl hukuk kurallarına göre devletlerin başta Kızılhaç olmak üzere benzer tüm tarafsız insani organizasyonların faaliyetlerini sürdürürken engel olmama yükümlülüğü bulunmaktadır.⁴³

5. Türkiye'nin İnsani Diplomasi Anlayışı

Türkiye, yaklaşık son on beş yıldan beri başlattığı dış politika atılımları sayesinde uluslararası alanda devletler ve diğer aktörler ile olan ilişkilerinde daha geniş bir bakış açısı ile kendisine daha rahat hareket edecek alan meydana getirmiştir. Bu girişimleri karşısında uluslararası toplumdan da olumlu geri

38 Regnier, a.g.e., s. 1217-1218.

39 Şiddet olaylarının veya silahlı çatışmaların yaşandığı bölgelerde mağdur insanlara her durumda ulaşabilmek amacıyla görev yapan insani diplomasi personelinin karşı karşıya kaldığı güvenlik risklerine dair bir çalışma için bkz. Theodora Okiro, “Humanitarian Diplomacy and the Need for Protecting Humanitarian Personnel in Contemporary Conflicts”, SIT Graduate Institute Independent Study Project Collection, Paper 1637, 2013, http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2662&context=isp_collection, 14.04.2017.

40 Minear, a.g.e., s. 8-9; Regnier, a.g.e., s. 1218.

41 Harrof-Travel, a.g.e., s. 10-11.

42 Minear, a.g.e., s. 11-12; Kurnaz-Avcı, a.g.e., s. 196.

43 Jean S. Pictet, Commentary of Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, International Committee of the Red Cross, Geneva, 1952, s. 103-11.

dönüşler olarak kendi konumunu giderek yükselten bir grafik ortaya koymuştur. Bir başka ifadeyle, bulunduğu coğrafi konum itibariyle siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etkenlerden en fazla etkilenme potansiyeline sahip ve farklı ülkeler, toplumlar ve kültürler arasında stratejik açıdan önemli bir köprü görevini görmektedir. Türkiye'nin yeni benimsediği bu dış politika anlayışında sahip olduğu anahtar ilkelere birisi olarak insani diplomasi gösterilmektedir. Yakın zamanda yürüttüğü insani diplomasi faaliyetleri sayesinde bölgesel ve küresel insani krizlere müdahale etmek, çözüm getirmek ve uygulamak bağlamında geniş bir çerçevede başarılı sonuçlar almaktadır. Türkiye, daha somut ifade etmek gerekirse, insani diplomasının insani yardımdan daha fazla anlam içerdiğini savunmaktadır. Benzer bir açıklama yukarıda daha önce genel anlamda ifade edilmiştir. Türkiye'nin savunduğu bu görüşe göre bundan sonra insana değmeyen, insani bir özü bulunmayan ve insan vicdanına hitap etmeyen hiçbir diplomasi faaliyeti kalıcı olamaz.⁴⁴

Bu temelde izah edilen insani diplomasi anlayışı, vicdan ve güç arasındaki kritik dengeye dayanmaktadır. Buna göre vicdana sahip olan bir devletin yeterli gücü bulunmamakta ise bu, onun zayıflığını gösterir. Buna karşılık yeteri kadar gücü bulunan bir devlet, vicdana sahip değil ise o takdirde tiranlığa giden bir süreç işleyecektir. Bu nedenle güç ile vicdan arasındaki söz konusu hassas dengenin kurulabilmesi ve korunabilmesi için dikkatle hareket etmek gerekmektedir. İşte bu noktada söylenebilir ki, Türkiye'nin gerçekleştirmek istediği hedef güçlü ve merhametli bir devlet olabilmektir.⁴⁵ Böylelikle insanı merkezine alan insani diplomasi anlayışı, Türkiye'nin müşfik ve muktedir karakterini yansıtmaktadır. Hiçbir şekilde din, dil, ırk, etnik ya da mezhebe dayanan ayrımcılığın göz önünde tutulmadığı, ülkenin çıkarları ile sahip olunan değerlerin bütünleştiği bir anlayış olmaktadır.⁴⁶

Türkiye'nin Suriye'den Afganistan'a, Myanmar'dan Somali'ye kadar geniş bir coğrafyada etkin ve kararlı bir şekilde uygulamaya koyduğu insani diplomasi anlayışının üç önemli boyutunun bulunduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, özellikle Türk vatandaşları ile ilgilidir. Başta yurt dışında yaşayan vatandaşlar olmak üzere kendi insanının yaşadığı sorunları gidermek ve yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla yapılabilecek faaliyetleri ifade etmektedir. Söz konusu ilk aşama, kendi insanına saygı duyma anlayışının diğer devletlerin insanlarına da saygı duyma şeklinde genişleyen bir anlayış olarak da nitelendirilebilmektedir.⁴⁷

Kendi vatandaşlarının sorunları ile ilgilenen ve onların yaşamlarını kolaylaştıracak faaliyetlerin kapsamına doğaldır ki serbest bir şekilde hareket etme, seyahat etme imkanı da girmektedir. Somut bir ifadeyle, Türkiye'nin benimsediği insani diplomasının ilk ayağında başta AB ülkeleri olmak üzere tüm dünyada vize engelinin kaldırılması da bulunmaktadır.⁴⁸ Bununla beraber, Türkiye'nin insan odaklı diplomasi anlayışının bir göstergesi olarak insana verdiği değeri örnek gösterebiliriz. Devlet olarak eğer insana hak ettiği değer gösterilir ise o takdirde uluslararası toplumda da aynı oranda değer görüleceğini savunan Türkiye, bugüne dek yurt dışında kaçırılan yaklaşık 178 vatandaşını oldukça zor şartlarda

44 Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", Nationalities Papers, Vol. 41, No. 6, 2013, s. 865-866.

45 A.e., s. 866.

46 "Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi", V. Büyükelçiler Konferansı-İnsani Diplomasi, 2-7 Ocak 2013, Ankara-İzmir, <http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa>, 15.04.2017.

47 "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Altıncı Büyükelçiler Konferansı Kapsamında Adana'da Yaptıkları Konuşma-18 Ocak 2014", VI. Büyükelçiler Konferansı- Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi, 13-19 Ocak 2014, Ankara-Adana-Mersin, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-altinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-adana_da-yaptiklari-konusma.tr.mfa, 16.04.2017.

48 "Dışişleri Bakanı Davutoğlu '2012, tarihin hızlı aktığı bir yıld. 2013 daha hızlı olacak ve biz daha çok çalışacağız.'", V. Büyükelçiler Konferansı-İnsani Diplomasi, 2-7 Ocak 2013, Ankara-İzmir, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-2012-tarihin-hizli-aktigi-bir-yildi.tr.mfa>, 18.04.2017.

kurtarmış bulunmaktadır.⁴⁹ Aynı şekilde 2011 yılında Libya’da başlayan olaylardan sonra durumun oldukça kötüleşmesi nedeniyle Türkiye, dünyada örnek teşkil eden bir tahliye operasyonu ile 25 bin Türk vatandaşı ile yaklaşık 10 bin yabancı ülke vatandaşını ülkeden kurtarmıştır.⁵⁰ Kendi insanının yaşamını kolaylaştırmak için elinden geleni yapan bir ülke olarak Türkiye, her bir vatandaşının bilgi ve kalitesine güvenmekte, kendi gücüne güç katan ve değer üreten bir kaynak olarak kabul etmektedir. Kendi insanı istediği her yere gidebilmeli ve gittiği her yerde ülkesinin gücünü, desteğini ve yardımını görmelidir. Bu nedenle her geçen gün yurt dışında açılan diplomatik temsilcilik ve konsolosluk sayısında artış görülmektedir.⁵¹ Nihayet bu aşama kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer faaliyet olarak, Türkiye’nin yabancı öğrencilere eğitim amacıyla verdiği burs ve programlar gösterilebilir.⁵²

Türkiye’nin benimsediği insan odaklı diplomasi anlayışının ikinci boyutunda ise dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan kriz bölgelerindeki tutum ve davranışları yer almaktadır. Bu çerçevede Türkiye’nin söz konusu bölgelere yaptığı insani destek ve insani yardımlar ifade edilmektedir. Öncelikle ifade edilmelidir ki, Türkiye benimsediği insani diplomasi anlayışını, çok yönlü ve çok kanallı bir biçimde yürütmektedir. Bu bağlamda TİKA, AFAD, Kızılay, Türk Hava Yolları (THY), Türkiye Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), Yunus Emre Enstitüsü gibi kamusal kurum ve kuruluşlar ile İHH, Deniz Feneri Derneği, Yeryüzü Doktorları Derneği, Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri birlikte yürütülmektedir.⁵³

Türkiye’nin kriz ve afet bölgelerine yaptığı insani yardımları içerisinde en fazla yeri kuşkusuz Suriye’de 2011 yılından itibaren yaşanan insani dram nedeniyle yardıma muhtaç insanlar almaktadır. Olayların başladığı ilk günden beri masum sivil halkın zarar görmemesi için elinden geleni yapmaya gayret gösteren Türkiye, Haziran 2017 verilerine göre yaklaşık 3 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bugüne kadar yapılan toplam yardım miktarının 25 milyar ABD Dolarını aşmasına rağmen buna karşılık uluslararası toplumun Türkiye’ye katkısı ise 526 milyon ABD Dolarında kalmıştır.⁵⁴ En başından beri uyguladığı açık kapı politikası ile hiçbir ayırım gözetmeksizin misafir ettiği Suriye vatandaşlarını mükemmel kamplarda ve şartlarda ağırlamaktadır.⁵⁵ Benzer şekilde Somali konusunda da 2011 yaz aylarında başlayan girişimler ve özellikle dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın tarihi olarak nitelendirilen ziyaretinden sonra Türk ve uluslararası kamuoyunun ilgisini oldukça arttırmıştır. İç savaş nedeniyle kapatılan Türk Büyükelçiliği bir yıl sonra açılarak hizmet

49 “Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve Büyükelçilerimiz Adana’da”, *VI. Büyükelçiler Konferansı- Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi*, 13-19 Ocak 2014, Ankara-Adana-Mersin, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-ve-buyukelcilerimiz-adana_da.tr.mfa, 19.04.2017.

50 “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Altıncı Büyükelçiler Konferansı Kapsamında Adana’da Yaptıkları Konuşma-18 Ocak 2014”, *VI. Büyükelçiler Konferansı- Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi*, 13-19 Ocak 2014, Ankara-Adana-Mersin.

51 Davutoğlu, *Turkey’s Humanitarian Diplomacy*, s. 867. Dikkat çeken bir örnek olarak 2005 yılında Afrika’ya başlatılan atılım sayesinde bugün 39 diplomatik temsilciye sahip bir ülke haline gelmiştir. Bkz. “Başbakan Yardımcısı Kurtulmuş: Türkiye birçok ülkeye ilham kaynağı oldu”, *Anadolu Ajansı*, <http://aa.com.tr/tr/dunya/basbakan-yardimcisi-kurtulmus-turkiye-bir-cok-ulkeye-ilham-kaynagi-oldu/845575>, 20.06.2017.

52 Suna Gülfer İhlamur-Öner, “Turkish Migration and Asylum Regime in the Light of Humanitarian Diplomacy”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 9, Sayı 1, 2014, s. 126.

53 Cumhuriyet tarihinden itibaren Türkiye’nin yaptığı dış yardımlar ve söz konusu dış yardımların yumuşak güç olarak etkisi bakımından ayrıntılı bir çalışma için bkz. Halil Kürşad Aslan, “Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s. 88-97.

54 “Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar”, *AFAD Suriye Raporu-19.06.2017*, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+1.pdf, 20.06.2017.

55 David Lepasca, “Turkey’s Rise From Aid Recipient to Mega-Donor”, *Opinion-Aljazeera America*, 25.04.2014, <http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/turkey-internationalaidafricasomaliamiddleeasterdorgan.html>, 02.05.2017.

vermeye başlamıştır.⁵⁶ AFAD koordinasyonunda yürütülen yardım kampanyası çerçevesinde Türkiye, Genelkurmay Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, TİKA ve Kızılay ile gerçekleştirilen işbirliği ile yaklaşık 105 milyon TL tutarında insani yardım malzemesini bölgeye ulaştırmıştır. Bunun yanında yukarıda isimleri zikredilen kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi organizasyonlardan toplanan bağış tutarı 555 milyon TL'yi aşmış bulunmaktadır.⁵⁷

Türkiye'nin insani diplomasi anlayışının önemli bir parçasını oluşturan insani yardımların ülkenin yumuşak gücüne ve imajına olan katkısı sayesinde uluslararası toplum içerisinde konumu sürekli artış göstermektedir. Buna göre 2013 verilerine göre yaptığı yaklaşık 1 milyar ABD Doları insani yardım ile ABD, AB ülkeleri ve İngiltere'nin ardından dördüncü büyük ülke olarak yerini almıştır.⁵⁸ Bir yıl sonra açıklanan Küresel İnsani Destek ve Yardım Raporuna göre Türkiye, ABD ve İngiltere'nin ardından üçüncü sırada yer alarak 20 donör ülke arasından en cömert ülke unvanını almıştır.⁵⁹ Son açıklanan rapora göre ise bir önceki yıla göre %119'luk bir artış ile milli gelirinin 0.75'ini insani yardıma ayıran Türkiye'nin yaptığı toplam yardım miktarı, 6 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Bu istatistikler ile Türkiye, bir kez daha en cömert ülke unvanını alırken uluslararası toplumun yaptığı toplam yardım miktarının 1/5'inden fazlasını gerçekleştirmiş bulunmaktadır.⁶⁰

Bütün bu sayılan faaliyetler göstermektedir ki, dünyanın neresinde bir insani kriz yaşanır Türkiye, o bölgeye ulaşabilecek güce ve vicdana sahip bir ülkedir. Emsal teşkil edebilecek bir örnek olarak, Somali'de 2013 yılında Mogadişu Belediye Başkanı ile yapılan röportaj gösterilebilir. Buna göre Başkan, ihtiyaç duyduğu bilgisayarları BM'den talep etmesi halinde uzun inceleme ve araştırma sürecinin sonunda maliyetinden daha fazla masraf harcanarak bir yardım faaliyeti gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Ancak bu ihtiyacının karşılanmasını Türkiye'den talep etmesi halinde ise çok kısa bir süre zarfında yerine ulaşacağını dile getirmiştir.⁶¹

Nihayet Türkiye'nin uyguladığı insani diplomasi anlayışının üçüncü ve son boyutu ise insani krizler karşısında uluslararası toplumun gösterdiği tavrın ve bakış açısının değişmesine yöneliktir. Bilhassa bölgesel ya da yerel düzeyde görülebilecek kriz ya da afet durumlarında uluslararası toplumun küresel yönetim anlayışında daha aktif olmasını beklemektir. Buna göre günümüz şartlarında en önemli küresel organizasyon olan BM'nin daha aktif daha sahiplenici ve sorumluluk sahibi bir uluslararası örgüt olarak hareket etmesi beklenmektedir. Ancak Türkiye, 2008 yılında Rusya ile Gürcistan arasındaki kriz ve 2009 yılındaki dünya çapında etkisini gösteren küresel mali krizi örnek göstererek uluslararası toplumun ve onun yönetim mekanizmalarının bu tür durumlara karşı hazırlıklı olmadığını düşünmektedir. BM sistemi içerisindeki organların ve idare merkezlerinin bu ve benzeri olaylara karşı yeterli önlemleri alamadığını, sistemin kendisinden kaynaklanan sıkıntılar nedeniyle alacak durumda olmadığını ileri

56 Federico Donelli, "Turkey's Presence in Somalia: A Humanitarian Approach", in *The Depth of Turkish Geopolitics in the AKP's Foreign Policy: From Europe to an Extended Neighbourhood*, Ed. Emidio Diodato, Alessia Chiriatti, Bahri Yılmaz, Salih Doğan, Federico Donelli, Università per Stranieri di Perugia Press, 2015, s. 35-51.

57 "Somali'ye Yapılan İnsani Yardımlar ve Yardım Kampanyaları", *AFAD Somali Raporu*, <https://www.afad.gov.tr/tr/2377/Afet-Raporu-Somali>, 20.06.2017.

58 "Global Humanitarian Assistance Report 2013", *Global Humanitarian Assistance*, s. 36, <http://devinit.org/wp-content/uploads/2013/07/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2013.pdf>, 06.06.2017.

59 Çin, Rusya ve Brezilya gibi ülkelerin yaptığı yardımlarda azalma görülmesine karşın Türkiye'nin yaptığı dış yardımlarda %57'lik bir artış görülmüştür. Bkz. "Global Humanitarian Assistance Report 2014", *Global Humanitarian Assistance*, s. 4, 28, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GHA-Report-2014-interactive.pdf>, 07.06.2017.

60 Türkiye, yukarıda verilen istatistiklere göre ABD'nin ardından ikinci büyük donör ülke olarak sıralanmıştır. Bkz. "Global Humanitarian Assistance Report 2017", *Global Humanitarian Assistance*, s. 44-47, <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf>, 20.06.2017.

61 Cemalettin Haşimi, "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", *Insight Turkey*, Vol. 16, No. 1, 2014, s. 127-128.

sürmektedir. Tek merkezden tüm uluslararası toplumu yönetmek yerine birden fazla aktörü ve güç merkezini koordineli bir şekilde harekete geçirmek gerektiğini vurgulamaktadır.⁶²

Sahip olduğu insani diplomasi anlayışına uygun bir şekilde politikalarını hayata geçirmeye başlayan Türkiye, daha önce de ifade edildiği gibi, 2005 yılını Afrika Yılı olarak ilan etmiş, Afrika'ya yönelik ilgisi karşılığında Afrika Birliği Örgütü'nde gözlemci üye statüsü elde etmiştir. Bugün için söz konusu kıtada 39 diplomatik temsilcilik ile Fransa'nın ardından en fazla temsilciliğe sahip ülke konumuna gelmiştir. 2007 ve 2011 yıllarında 48 ülke içerisinde 33 ülkenin Afrika kıtasından oluştuğu En Az Gelişmiş Ülkeler Zirvesine, 2008 yılında da ilk kez düzenlenen Türk-Afrika İşbirliği Zirvesine ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik bu girişimlerinin en büyük karşılığı olarak, 2009-2010 yılları arasında BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için yaptığı başvuru üzerine Genel Kurul'da yapılan oylamada 53 Afrika ülkesinin 51'inin desteğini alarak geçici üyeliğe kabul edilmiştir.⁶³ Aynı şekilde 2015-2016 yılları arasında Güvenlik Konseyi'ndeki geçici üyelik için yaptığı başvuru ise yeterli çoğunluğun elde edilememesi üzerine kabul edilmemiştir.⁶⁴ Son olarak, BM İnsani İşler Ofisi ve BM Kalkınma Programı ile işbirliği içerisinde 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde Dünya İnsani Zirvesine, 18-19 Mayıs 2017'de ise Dünya İnsani Zirvesi Yıldönümü Etkinliği: Yeni Çalışma Yöntemi Girişimlerinin İlerletilmesi Çalıştayı'na İstanbul'da ev sahipliği yapmıştır.⁶⁵

Türkiye'nin BM sistemi içerisinde yer almak ve daha aktif bir şekilde rol oynamak istek ve arzusunun kaynağı olarak Libya, Suriye, Afganistan, Filistin ve Somali gibi ilgilendiği ülkelerin BM gündemini yoğun bir şekilde işgal etmesi gösterilebilir.⁶⁶ Sahip olduğu yumuşak güç ve uyguladığı insan odaklı diplomasi sayesinde uluslararası toplum nezdinde elde ettiği güvenilirlik ve itibar, birçok uluslararası meselenin çözümünde Türkiye'nin varlığını gerektirmektedir. Daha önce ifade edilenlerden başka Suriye-İsrail ve Filistin-İsrail arasındaki sorunda, İran'ın nükleer programına dair sorunun çözülmesine dair süreçte arabuluculuk girişimleri ile kilit rol oynamıştır.⁶⁷ Türkiye'nin bir bütün olarak insani diplomasi anlayışının uygulanması çerçevesinde insanlığın en eski şehirlerinden birisi olarak İstanbul, insani değerlerin ve Türkiye'nin insani diplomasininin merkezi haline getirilmek istenmektedir. Bu bağlamda tüm barış süreçlerine daha aktif daha etkili bir şekilde dahil olma çabaları sürmeye devam edecektir.⁶⁸

SONUÇ

Uluslararası alanda faaliyetleri ile etkisi bulunan tüm aktörler bakımından yaklaşık on yıldır ortaya çıkmış bulunan ve her geçen gün önemini daha da arttıran bir kavram olan insani diplomasi, bilhassa ulusal ve/veya yerel düzeyde ulaştığı yardıma muhtaç kimselerin adeta can simidi olmuştur. İnsani

62 Ahmet Davutoğlu, "Global Governance", *Center for Strategic Research Vision Papers*, No 2, March 2012, s. 4-7.

63 Lepasca, a.g.e.

64 Yeni Zelanda ve İspanya ile birlikte aday olan Türkiye, ilk turda Yeni Zelanda'nın yeterli oyu elde etmesi ve seçilmesi üzerine ikinci turda İspanya ile yarıştı. Her iki ülkenin yeterli oyu alamaması üzerine gidilen üçüncü turda İspanya yeterli desteği alarak geçici üyeliğe seçilmiştir. Bkz. "BM geçici üyeliğine İspanya seçildi" *Milliyet-16.10.2014*, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-nin-gecici-bm-uyeligi-icin-gundem-1955650/>, 11.06.2017.

65 "Dünya İnsani Zirvesi İstanbul Çalıştayı" *Dünya İnsani Zirvesi-DİZ*, <http://dizturkiye.org/haberler/nwow-istanbul-calistayi>, 30.05.2017.

66 Ihlamur-Öner, a.g.e., s. 129-130; Murat Çemrek, Segah Tekin, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti Bağlamında Dış Yardım Uygulamaları", *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s. 232-240.

67 Senem Çevik, "An Emerging Actor in Humanitarian Diplomacy", *University of Southern California Center on Public Diplomacy-19.12.2013*, <http://uscpublicdiplomacy.org/blog/emerging-actor-humanitarian-diplomacy>, 28.05.2017.

68 Davutoğlu, *Turkey's Humanitarian Diplomacy*, s. 868.

diplomasi, doğası itibariyle geleneksel diplomasi faaliyetlerinden ortaya çıkmış bir kavramdır. Avrupa'da yaşanan Otuz Yıl Savaşları'nın ardından ortaya çıkan düzende, tüm diplomatik araçları kullanmak suretiyle kendilerine en fazla yararı sağlama amacını taşıyan aktörlerin kullandığı geleneksel diplomasi üzerinde yoğunlaşan ilgi ve ağırlık, insani diplomasi lehine doğru kayan bir görünümde.

Yakın zamanda ortaya çıkmasına rağmen başta devletler olmak üzere geleneksel diplomasi aktörlerinin dışında yaşanan insani krizlere ve afetlere karşı müdahalelerde etkiye sahip tüm aktörler her geçen gün insani diplomasiye daha fazla önem vermektedir. Uluslararası toplumun karşı karşıya kaldığı iki dünya savaşı ve ardından kurulan yeni düzende boyut değiştiren silahlı çatışmaların bölgesel ve/veya yerel düzeyde dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanması, mevcut düzenin meşru araç ve imkanlarının yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. BM sistemi içerisinde sürdürülen ilişkiler, Soğuk Savaş ve sonrasında daha da sıkıntıya girmiştir. Bütün bunlara ek olarak, küreselleşme denilen rüzgarın tüm dünyada etkin olması, her ülkenin birbiri ile her ülkede yaşayan insanların birbirleri ile olan ilişkilerini değiştirmiştir. Bu nedenle dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşanan bir doğal felaketten ya da silahlı çatışmadan rahatlıkla haberdar olunabilmektedir. Dolayısıyla ister bir silahlı çatışma gibi insan eliyle isterse doğal bir felaket sonucu olsun ortaya çıkan insani krizler karşısında tepkisiz kalmayan uluslararası toplum, insani diplomasiye ağırlığını ve önemini her fırsatta göstermektedir.

İşte sayılan bu nedenlerden ötürü her geçen gün bu alanda faaliyet gösteren kurum, kuruluş, dernek ve/veya organizasyonların sayısında hızlı bir artış görülmektedir. Bu şekilde yalnızca insani bir amacı olan ve insani değerlerin ön planda tutulduğu insani diplomasi uygulayıcılarının uluslararası alanda etkisini arttırması, insani diplomasiye olan ilgiyi de aynı oranda arttırmaktadır. Öyle ki, yalnızca kendi çıkarları ve vatandaşlarının haklarını koruma amacını taşıyan devletler dahi ilişkilerinde insani diplomasiye daha fazla yer ayırma düşüncesine girmişlerdir. Böyle bir tabloda denilebilir ki, insani krizlere müdahale edebilmek amacıyla kurulan organizasyonların yürüttüğü faaliyetlerden ortaya çıkan insani diplomasi, uluslararası topluma ve aktörlerine yön veren yeni bir kavramdır. Devletler, bu sayede insani krizlere daha fazla ilgi göstermekte, insani dramların yaşandığı bölgelerdeki muhtaç insanlara yapılan aynı ve nakdi yardımların miktarlarında her yıl artış yaşanmaktadır. Her yıl yeni yardım yapan donör ülkelerin sayısı ve yaptıkları toplam yardım miktarının, muhtaç bölgelerin ve insanların ihtiyaçlarının karşılanmasına yetersiz kalmasına rağmen her yıl açıklanan raporlar ile artış gösterdiğinin sabitlenmesi de insani diplomasiye verilen önemi göstermektedir. Uluslararası toplumdan beklenen bu artış grafiğinin giderek daha da yükselmesi ve belirli bir sürecin sonunda artık ihtiyaç duyulandan daha fazla yardım yapılmasıdır.

Bu amacı kendisine temel görev edinerek oluşturduğu yeni dış politika vizyonu sayesinde son zamanlarda yürüttüğü diplomasi faaliyetlerine de bu paralelde insani diplomasi ifadesini kullanan Türkiye'nin geldiği nokta, tüm uluslararası topluma örnek teşkil etmektedir. Bu başarı, gerek her yıl açıklanan istatistiklerde gerekse de uluslararası alanda nerede bir insani dram, bir insani kriz yaşanır oraya Türkiye'nin elinin ulaşabileceği algısının yerleştirilmesi ile görülebilmektedir. 2013 yılında Somali-Mogadişu Belediye Başkanı ile yapılan röportaj örneği de aynı hususun ne kadar gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. ABD ve AB ülkelerinden belirli oranda yardım almaya devam ettiği bir dönemde böyle bir performansın gösterilebilmiş olması, gerçekten övgüyü hak etmektedir. Uluslararası toplumda bu durumdan duyulan memnuniyet her platformda dile getirilmektedir.

KAYNAKÇA

“Başbakan Yardımcısı Kurtulmuş: Türkiye birçok ülkeye ilham kaynağı oldu”, *Anadolu Ajansı*, <http://aa.com.tr/tr/dunya/basbakan-yardimcisi-kurtulmus-turkiye-bir-cok-ulkeye-ilham-kaynagi-oldu/845575>, 20.06.2017.

“Beşinci Büyükelçiler Konferansı Sonuç Bildirisi”, *V. Büyükelçiler Konferansı-İnsani Diplomasi*, 2-7 Ocak 2013, Ankara-İzmir, <http://www.mfa.gov.tr/besinci-buyukelciler-konferansi-sonuc-bildirisi.tr.mfa>, 15.04.2017.

“BM geçici üyeliğine İspanya seçildi” *Milliyet*, 16.10.2014, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-nin-gecici-bm-uyeligi-icin-gundem-1955650/>, 11.06.2017.

“Defining Humanitarian Assistance”, *Global Humanitarian Assistance*, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>, 06.04.2017.

“Dışişleri Bakanı Davutoğlu ‘2012, tarihin hızlı aktığı bir yıldır. 2013 daha hızlı olacak ve biz daha çok çalışacağız.’”, *V. Büyükelçiler Konferansı-İnsani Diplomasi*, 2-7 Ocak 2013, Ankara-İzmir, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-2012-tarihin-hizli-aktigi-bir-yildi.tr.mfa>, 18.04.2017.

“Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve Büyükelçilerimiz Adana’da”, *VI. Büyükelçiler Konferansı- Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi*, 13-19 Ocak 2014, Ankara-Adana-Mersin, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-ve-buyukelcilerimiz-adana_da.tr.mfa, 19.04.2017.

“Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Altıncı Büyükelçiler Konferansı Kapsamında Adana’da Yaptıkları Konuşma-18 Ocak 2014”, *VI. Büyükelçiler Konferansı- Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi*, 13-19 Ocak 2014, Ankara-Adana-Mersin, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-altinci-buyukelciler-konferansi-kapsaminda-adana_da-yaptiklari-konusma.tr.mfa, 16.04.2017.

“Dünya İnsani Zirvesi İstanbul Çalıştayı” *Dünya İnsani Zirvesi-DİZ*, <http://dizturkiye.org/haberler/nwow-istanbul-calistayi>, 30.05.2017.

“Global Humanitarian Assistance Report 2013”, *Global Humanitarian Assistance*, <http://devinit.org/wp-content/uploads/2013/07/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2013.pdf>, 06.06.2017.

“Global Humanitarian Assistance Report 2014”, *Global Humanitarian Assistance*, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GHA-Report-2014-interactive.pdf>, 07.06.2017.

“Global Humanitarian Assistance Report 2016”, *Global Humanitarian Assistance*, http://devinit.org/wp-content/uploads/2016/06/Global-Humanitarian-Assistance-Report-2016_Chapter-3.pdf, 10.04.2017.

“Global Humanitarian Assistance Report 2017”, *Global Humanitarian Assistance*, <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf>, 20.06.2017.

“Humanitarian Assistance”, *The United Nations*, <http://www.un.org/en/sections/priorities/humanitarian-assistance/>, 10.04.2017.

“Humanitarian Diplomacy Policy”, *IFRC*, Paris, 2009, http://www.ifrc.org/Global/Governance/Policies/Humanitarian_Diplomacy_Policy.pdf, 01.04.2017.

“Somali’ye Yapılan İnsani Yardımlar ve Yardım Kampanyaları”, *AFAD Somali Raporu*, <https://www.afad.gov.tr/tr/2377/Afet-Raporu-Somali>, 20.06.2017.

“Strengthening of the Coordination of Humanitarian Emergency Assistance of the United Nations”, *UN General Assembly Resolutions*, 78th Sessions, A/RES/46/182, 1991, <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm>, 08.04.2017.

“Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar”, *AFAD Suriye Raporu*, 19.06.2017, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+1.pdf, 20.06.2017.

Aktaş Ayşe (2014), “İnsani Diplomasi Kavramına Genel Bir Giriş Denemesi-I”, *İNSAMER-İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, http://insamer.com/tr/insani-diplomasi-kavramina-genel-bir-giris-denemesi-i_4.html, 24.03.2017.

Aktaş Ayşe (2014), “İnsani Diplomasi Kavramına Genel Bir Giriş Denemesi-II”, *İNSAMER-İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, http://insamer.com/tr/insani-diplomasi-kavramina-genel-bir-giris-denemesi-ii_31.html, 28.03.2017.

Aktaş Ayşe (2014), “İnsani Diplomasi”, *İnsani Yardım*, Sayı 57, Ocak/Şubat/Mart.

Alegöz Halil İbrahim (2013), *Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aslan Halil Kürşad (2016), “Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara.

Branczik Amelia (2004), "Humanitarian Aid and Development Assistance" in *Beyond Intractability*, Ed. Guy Burgess, Heidi Burgess, Conflict Information Consortium, University of Colorado, <http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>, 06.04.2017.

Clements Kelly (2016), “Humanitarian Diplomacy”, *The Foreign Service Journal*, Vol. 93, No. 3, ss. 19-23.

Çemrek Murat, Tekin Segah (2016), “Türkiye Cumhuriyeti Devleti Bağlamında Dış Yardım Uygulamaları”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara.

Çevik Senem (2013), “An Emerging Actor in Humanitarian Diplomacy”, *University of Southern California Center on Public Diplomacy*, <http://uscpublicdiplomacy.org/blog/emerging-actor-humanitarian-diplomacy>, 28.05.2017.

Davutoğlu Ahmet (2012), “Global Governance”, *Center for Strategic Research Vision Papers*, No 2, ss. 1-15.

Davutoğlu Ahmet (2013), “Turkey’s Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects”, *Nationalities Papers*, Vol. 41, No. 6, ss. 865-870.

Donelli Federico (2015), “Turkey's Presence in Somalia: A Humanitarian Approach”, in *The Depth of Turkish Geopolitics in the AKP's Foreign Policy: From Europe to an Extended Neighbourhood*, Ed. Emidio Diodato, Alessia Chiriatti, Bahri Yılmaz, Salih Doğan, Federico Donelli, Università per Stranieri di Perugia Press.

Dülger Kenan (2015), *Devletin Uluslararası İnsancıl Hukukun İhlalinden Doğan Sorumluluğu*, Beta, İstanbul.

Forsythe David F. (2005), *The Humanitarians-The International Committee of the Red Cross*, Cambridge University Press, New York.

- Gartland Josh (2013-2014), “Negotiating Access: A Diplomatic Activity?”, *College of Europe EU International Relations and Diplomacy Studies*, ss. 1-10.
- Harrof-Travel Marion (2006), “The Humanitarian Diplomacy of the International Committee of the Red Cross”, *ICRC*, <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/humanitarian-diplomacy-icrc.pdf>, 02.04.2017.
- Haşimi Cemalettin (2014), “Turkey’s Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation”, *Insight Turkey*, Vol. 16, No. 1, ss. 127-145.
- Ihlamur-Öner Suna Gülfer (2014), “Turkish Migration and Asylum Regime in the Light of Humanitarian Diplomacy”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 9, Sayı 1, ss. 119-142.
- Kireççi M. Akif (2015), “Humanitarian Diplomacy in Theory and Practice”, *Perceptions*, Vol. 20, No. 1, ss. 1-6.
- Kurnaz İbrahim, Avcı Yasin (2016), “Diplomaside Tarihin Geri Dönüşü: Klasik Diplomasinin İnsani Diplomasıye Evrimi”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Lamb Christopher (2008), “Humanitarian Diplomacy”, *IFRC*, <http://www.ifrc.org/en/news-and-media/opinions-and-positions/speeches/2008/humanitarian-diplomacy/>, 27.03.2017.
- Lepeska David (2014), “Turkey’s Rise From Aid Recipient to Mega-Donor”, *Opinion-Aljazeera America*, <http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/turkey-internationalaidafricasomaliamiddleeasterdorgan.html>, 02.05.2017.
- Maciver Christa (2012), “Disaster Diplomacy: A Brief Review” *Strategic Applications International*, ss. 1-12, <http://sai-dc.com/wp-content/uploads/2014/07/Disaster-Diplomacy-FINAL-Lit-Review.pdf>, 31.03.2017.
- Minear Larry (2007), “The Craft of Humanitarian Diplomacy”, in *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, Ed. Larry Minear, Hazel Smith, United Nations Press, Tokyo.
- Minear Larry, Smith Hazel (2007), “Introduction”, in *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, Ed. Larry Minear, Hazel Smith, United Nations Press, Tokyo.
- Moir Lindsay (2004), *The Law of Internal Armed Conflict*, Cambridge University Press, New York.
- Okiro Theodora (2013), “Humanitarian Diplomacy and the Need for Protecting Humanitarian Personnel in Contemporary Conflicts”, *SIT Graduate Institute Independent Study Project Collection*, Paper 1637, http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2662&context=isp_collection, 14.04.2017.
- Özlük Erdem (2016), “İnsani Diplomasi’nin ‘İnsan(i)’ Boyutu”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Pictet Jean S. (1952), *Commentary of Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, International Committee of the Red Cross, Geneva.
- Regnier Philippe (2011), “The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community Practice and Prospects for International Recognition”, *International Review of the Red Cross*, Vol. 93, No. 884, ss. 1211-1237.
- Smith Hazel (2007), “Humanitarian Diplomacy: Theory and Practice”, in *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, Ed. Larry Minear, Hazel Smith, United Nations Press, Tokyo.
- Solis Gary D. (2010), *The Law of Armed Conflict*, Cambridge University Press, New York.

Taşdemir Fatma (2009), *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınları, Ankara.

Veuthey Michel (2012), “Humanitarian Diplomacy: Saving it When it is Most Needed” in *Humanitarian Space*, Ed. Alexandre Vautravers, Yvita Fox, Webster University Geneva 16th Humanitarian Conference, Geneva, ss. 195-208.